

Met geesteswetenschap meer mens

Martha Nussbaum is een van de meest invloedrijke filosofen ter wereld, en de bekendste **voorvechter van de geesteswetenschappen**. Want zonder geesteswetenschappen krijg je geen goede burgers. En dat is **gevaarlijk**. 'Als je die niet hebt, dan heb je misschien een democratie in naam, maar een vitale, stabiele democratie zal dat niet zijn.' tekst Harmen van der Meulen / foto's Joost van den Broek

Technische studies goedkoper of gratis maken, zoals CDA en PvdA willen, kan het begin van het einde betekenen. Het einde van de democratie wel te verstaan. Die staat namelijk onder druk, en de overmatige aandacht voor technische en economische studies ten koste van de geesteswetenschappen draagt daar sterk aan bij. Daarvan is de Amerikaanse filosoof Martha Nussbaum (65) overtuigd. De schrijver van tientallen boeken en houder van veertig eredoctoraten van universiteiten was in Nederland voor de promotie van haar nieuwste boek *Mogelijkheden scheppen* (in het Engels verschenen als *Creating Capabilities*). Met ons sprak Nussbaum vooral over haar vorige, op het hoger onderwijs gerichte boek, *Niet voor de winst (Not For Profit)*, dat als ondertitel heeft: 'Waarom de democratie de geesteswetenschappen nodig heeft'. Het antwoord van Nussbaum op die vraag is duidelijk, en uitvoerig. 'Omdat we gezonde landen willen, met betrokken burgers, die weten hoe ze zaken moeten

beoordelen en die beschaafd met elkaar van mening kunnen verschillen, in plaats van elkaar uit te schelden. Als je die niet hebt, dan heb je misschien een democratie in naam, maar een vitale, stabiele democratie zal dat niet zijn. Daar zijn de geesteswetenschappen voor nodig, om mensen kritisch te leren denken, om te leren argumenteren en iemand anders zijn argumen-

'Zonder basis geen nuttige toepassingen'

ten op waarden te schatten. Dat leer je door filosofie. Je moet de geschiedenis van de wereld en de verschillende wereldreligies begrijpen, dat leer je door geschiedenis en religiestudies. En daarvan leer je de wereld te bekijken vanuit verschillende gezichtspunten. We weten wel hoe het is om de wereld te bekijken door de ogen van onze buurman of familie, maar niet door die van iemand die zwart is of aan de andere kant van de wereld woont.'

U geeft in uw boek het voorbeeld van een provincie in India waar het gebrek aan kritisch denken in het onderwijs, waarin Hitler in geschiedenisboeken als een held werd voorgesteld, uiteindelijk massamoord tot gevolg had. Waarom gebruikt u zo'n extreem voorbeeld?

'Ik gebruik dat voorbeeld omdat het extreem is. Je hebt niet veel pure voorbeelden, van een situatie waar er geen enkel kritisch denken op scholen meer is en geen enkel geesteswetenschappelijk onderwijs, zoals het geval was in de Gujarat in India. En ik heb er een heel boek [*The Clash Within*, red.] over geschreven, dus ik weet er nu eenmaal veel van. Maar daar hadden ze na jaren van openbaar onderwijs dat volledig op technische vaardigheden was gericht een provincie vol ingenieurs die vatbaar bleken te zijn voor propaganda, en uiteindelijk, zelfs tot genocide op religieuze minderheden in staat bleken [In 2002 werden honderden islamitische burgers vermoord door bendes rechtse hindoes, red.]. Niemand ontkent dat we ingenieurs nodig

hebben, maar we hebben ingenieurs nodig die ook goede burgers zijn.'

En hoe kan hoger onderwijs er zorg voor dragen dat studenten goede burgers worden?

'Idealiter doet een universitaire opleiding twee dingen, dat is al bekend sinds de inaugurele rede van John Stuart Mill op de St. Andrews Universiteit in Schotland in 1867. Hij zei: "In

Engeland denken ze dat onderwijs op universitair niveau je voorbereidt op een baan, maar dat is te smal. Misschien doet het dat wel, maar het bereidt je ook voor op burgerschap en op de rest van het leven." Daarom moet het bestaan uit een specifiek deel en een algemeen deel, zoals in Amerika, waar alle studenten algemene onderwijsverplichtingen hebben op het gebied van de *liberal arts*. Ik hoop van harte dat dat zo blijft. Want dit is de beste manier om om te gaan met

het dilemma van de ouder die vraagt: "Hoe kan ik mijn kind filosofie laten studeren, terwijl hij werk nodig heeft?" Het antwoord is: "Hij volgt een studie, om hem op de arbeidsmarkt voor te bereiden, en hij volgt vakken filosofie, om zich voor te bereiden op burgerschap".

Maar wat zegt u dan tegen politici en universiteitsbestuurders die van elke studie en van elk onderzoek willen zien

wat het bijdraagt aan de economie?

'Tegen hen zeg ik dat ze bezig zijn China en Singapore van vijf jaar geleden te imiteren, en dat ze daar beter mee op kunnen houden. Als je een gezond bedrijfsleven wilt dat zorgt voor economische groei, dan heb je innovatie nodig. De wereld en daarmee de economie verandert voortdurend; de vaardigheden die je gisteren geleerd hebt zijn morgen niet meer bruikbaar. Daarom heb je mensen nodig met een flexibele geest. Daarom hebben ze in China en Singapore de afgelopen jaren meer geesteswetenschappen en kunsten ingebouwd in hun onderwijssystemen.'

Je kunt ook wijzen op de waarde van de geesteswetenschappen voor de economie. UVA-hoogleraar Rens Bod doet dat bijvoorbeeld, door erop te wijzen dat allerlei ICT-doorbraken niet mogelijk zouden zijn geweest zonder bepaalde theorieën uit de linguïstiek.

'Dat is misschien een goed argument om te gebruiken als je de president bent van Stanford University en je wilt dat iemand een gift doet aan de linguïstiekafdeling, maar in het algemeen vind ik dat die manier van argumenteren getuigt van een beperkte, instrumentele opvatting van de geesteswetenschappen. Hij heeft wel gelijk als hij zegt dat je niet moet vergeten dat veel toegepaste vaardigheden voortkomen uit theorie. Dat wisten we in Amerika al tijdens de Koude Oorlog, toen wetenschappers het Ministerie van Defensie ervan hebben weten te overtuigen dat het niet alleen geld moest uittrekken voor toegepast nucleair en verdedigingsgeoriënteerd onderzoek, maar voor de wetenschap in het algemeen. Zonder basis krijg je ook geen nuttige toepassingen.'

U bent een groot voorstander van liberal arts colleges waar studenten algemeen, grotendeels geesteswetenschappelijk onderwijs volgen, zoals hier het Amsterdam University College. Kunt u verklaren

hoe het kan dat dergelijke instellingen hier in Nederland ten voorbeeld worden gesteld aan andere universiteiten, nota bene door politici die hameren op economisch belang?

'Het liberal-artsmodel is me lief en ik ben blij dat het groeit in Nederland. Natuurlijk willen politici in hun hart onderwijs van goede

'Hoe meer je doet, hoe meer je kan doen'

kwaliteit, maar tijdens verkiezingen moeten ze concrete resultaten van hun beleid laten zien. Dus daarom moeten ze kortetermijndoelen nastreven, in plaats van de gezondheid van de democratie op de lange termijn. En dat is gevaarlijk, zeker in een systeem van publieke financiering, zoals jullie hebben.'

Wanneer de verslaggever Nussbaum uitlegt dat in Nederland de regering door middel van haar topsectorenbeleid grote invloed heeft op de verdeling van financiën over universiteiten, trekt ze een bedenkelijk gezicht.

'Ik ben op veel plekken geweest, en ik heb geleerd dat het een erg slecht idee is om politici invloed te geven op universiteiten. In Engeland

had de regering het voor het zeggen op de universiteiten en op het moment dat ze bedachten: die geesteswetenschappers zijn nutteloos en lastig, konden ze het budget voor geesteswetenschappen schrappen. In Ierland geeft de regering een bulksom aan de universiteit en mogen de onderwijzers ['Educators'] is het woord dat ze gebruikt, red.] vervolgens zeggen hoe dat geld besteed wordt. Dat is veel beter.'

U bedoelt wetenschappers, neem ik aan? Nederlandse academici zullen zich niet zo snel onderwijzer noemen.

'Je kunt de beste onderzoeker van de wereld zijn, maar als je het niet goed kunt overbrengen leer je niemand iets. Op mijn universiteit observeren we uitvoerig hoe promovendi lesgeven, we lezen evaluatieformulieren en we bespreken ieder jaar hun voortgang, zeker ook op het gebied van lesgeven. Op veel plekken in Europa is het zo dat als je uiteindelijk een leerstoel bemachtigt je niks meer te maken hoeft te hebben met studenten. Mijn dochter deed promotieonderzoek in Duitsland en ondervond daar dat professoren niet eens met de promovendi omgaan, laat staan met gewone studenten.'

Maar het is toch niet zo gek dat hoogleraren geen tijd of zin hebben om het werk van individuele studenten te beoordelen?

'Kijk naar mij, ik ben een vrij belangrijke hoogleraar, maar ik geef vier vakken per jaar. En ik ga nu naar huis om zeer veel uren te besteden aan het nakijken van tentamens. Dat is wat we doen, en ik zou het niet anders willen. Ik heb vandaag ge-e-mailed met een student die naar Uganda gaat en graag een leeslijst wil, een bachelorstudent. En ik trek er veel tijd voor uit om haar advies te geven welke boeken zij moet lezen als ze in Uganda is. Ik denk niet dat Europese hoogleraren van mijn statuus dat zouden doen. Maar het is leuk, en het weerhoudt me er niet van om mijn boeken te schrijven. Hoe meer je doet, hoe meer je kan doen, zo zie ik het.' ■■